

MEĐUNARODNI ORUŽANI SUKOB NA MORU

International Maritime Armed Conflicts

mr. sc. Ante Jelavić

Starčevićeva 24b
21000 SPLIT
E-mail: ajelavic@inet.hr

UDK 355.1:341

Sažetak

U ovom radu autor je prikazao institut međunarodnih oružanih sukoba na moru, njihovo podrijetlo i narav. Pomorsko ratovanje čvrsto je povezano s ratovanjem općenito, čini njegov sastavni dio i pripada zabranjenim načinima rješavanja sporova. Nekoliko je vrsta međunarodnih oružanih sukoba: svi objavljeni ratovi, svaki sukob koji izbije između dviju ili više država stranaka ženevskih konvencija, okupacije čitavog ili dijela područja neke države i sukobi u kojima se narodi bore protiv kolonijalne dominacije, strane okupacije i rasističkih režima. Pojam "međunarodni oružani sukob" je širi i od pojma "rat" jer neke vrste oružanog sukoba ne dovode uvijek do nastupa ratnog stanja. Pravila pomorskog ratovanja ispočetka su bila samo običajne naravi, a u 19. stoljeću dolazi do njihove kodifikacije konvencijama međunarodnoga i humanitarnog prava koje su donesene 1907. godine. Pomorsko ratovanje ima neke specifičnosti. Ratište obuhvaća samo morsku površinu, a ratuje se samo s pomoću brodova. U pomorskom ratu postoji institut ratne blokade - zatvaranja luka ili dijela obale, bilo one neprijateljske, vlastite, te čak i neutralne pod vlašću neprijatelja.

Ključne riječi: međunarodni oružani sukob, rat, ratni brodovi, blokada, neutralnost.

Summary

The author in this article presented the institute of international maritime armed conflict, its origin and character. Maritime war is closely connected with war in entirety and is its component part. It is banned as a manner of resolving the international disputes. The notion international maritime armed conflict is larger than notion war, because some sorts of international armed conflicts will not always have the beginning of war as its consequence. From the very beginning, rules of maritime war were the part of custom law, but in 19th century the process of adoption has started by adopting numerous international and humanitarian law conventions. Maritime war has two specific features. The first feature is battlefield including internal sea waters, territorial and open sea, and the second feature is the ship as the means of war. There is an institute of war maritime blockade defined as closing of seaports or parts of coast, whether enemy or proper, and even neutral if it is in power of enemy.

Key words: international maritime armed conflict, war, war ship, war blockade, neutrality

UVOD / Introduction

U ovom radu pobliže se opisuje institut oružanih sukoba na moru, njegovo podrijetlo i narav. Neprijateljstva na moru čine cjelinu zajedno s kopnenim i zračnim ratovanjem, pa se na njih odnose sva primjenjiva pravila o ratovanju koje su zaraćene strane obvezne poštovati, ali ima i određenih pravila s obzirom na poseban prostor i objekte koja kao *lex specialis* vrijede za ratovanje na moru.

Ovaj je rad podijeljen u četiri dijela. U prvome se definira međunarodni oružani sukob, njegove vrste, početak i svršetak. Ratno stanje definira se kao odsutnost miroljubivih odnosa među državama.

Drugi dio posvećen je izvorima pomorskoga ratnog prava. Pravna pravila o pomorskom ratovanju u početku su bila samo običajne naravi i razvijala su se tijekom pomorskih ratovanja u 17. i 18. stoljeću, a tek je u drugoj polovici 19. stoljeća došlo do njihove kodifikacije općim

konvencijama.

U trećem dijelu prikazuju se pravna pravila o neprijateljstvima na moru, obuhvaćajući položaj brodova u pomorskom ratovanju, koji se razlikuje ovisno o tome je li brod trgovački ili ratni. Ima određenih kategorija brodova što uživaju imunitet u oružanom sukobu (npr. bolnički, ribarski itd.), a bit će riječi i o položaju neprijateljskoga trgovačkog broda te o nekim ograničenjima ratovanja na moru.

U četvrtom poglavlju prikazuje se kaznenopravni status pomorske ratne blokade. Institut pomorske blokade se pojavljuje još 1856. Blokada treba biti efektivna, i objavljuje se posebnim priopćenjem.

MEĐUNARODNI ORUŽANI SUKOB - DEFINICIJA / *International armed conflicts - the definition*

Međunarodni oružani sukob obuhvaća "sve slučajeve objavljenog rata, svaki drugi oružani sukob koji izbije između dviju ili više država - stranaka ženevskih konvencija, čak i ako jedna od njih nije priznala ratno stanje, sve slučajeve okupacije čitavog ili dijela područja jedne države, čak ukoliko ta okupacija ne naiđe ni na kakav vojni otpor, te naposljetku sukobe u kojima se narodi bore protiv kolonijalne dominacije i strane okupacije i protiv rasističkih režima, koristeći se pravom naroda na samoodređenje, zajamčenom u Povelji UN-a i Deklaraciji o načelima međunarodnog prava i prijateljskim odnosima i suradnji između država u skladu s Poveljom UN-a te čak i u sukobu u kojem jedna sila nije stranka ove Konvencije" (čl. 1. i 2. Konvencije za poboljšanje položaja i ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu od 12. kolovoza 1949.: u daljnjem tekstu: prve ženevske konvencije).¹

Za početak međunarodnoga oružanog sukoba bitna je Treća haaska konvencija o otpočinjanju neprijateljstava (1907.). Odredbama Konvencije bila je ističe se pravna obveza prethodne objave rata, kojom se pokušalo utvrditi vrijeme nastanka ratnog stanja. Propisi Konvencije nikad nisu postali dio općega običajnog prava, niti su spriječili daljnju praksu otpočinjanja rata bez objave, pa su nakon 1945. godineratovi otpočinjali bez objave. Razlog današnjoj praksi neobjavlivanja rata možemo naći u činjenici da time države postaju jedini krivci za rat. Drugi razlog jest činjenica da je rat, sukladno čl. 2. Povelje UN-a, zabranjen, to jest da države mogu sporove rješavati mirnim sredstvima, pa objavom rata, svojevrsnom prijetnjom sile, krše Povelju. Za postojanje međunarodnoga oružanog sukoba prijeako je potrebno da je riječ o produljenim neprijateljstvima u

vremenu i po intenzitetu.² Profesor Andrassy smatra da je za početak ratovanja nužna i namjera ratovanja, to jest sama provedba neprijateljstava.³

Autor se u cijelosti slaže s navedenim mišljenjem jer smatra da stranka koja želi ratni sukob poduzima neprijateljstva prije svega s namjerom (znanjem i htijenjem) da ona prerastu u oružani sukob.

Međunarodni oružani sukob prestaje na sljedeće načine: **jednostavnim prestankom neprijateljstava, upokorenjem, mirovnim ugovorom, ugovorom druge vrste** - kao npr. rat u Vijetnamu, potom **sporazumom o primirju** - koji se najprije sklapa poradi okončanja neprijateljstava u očekivanju postizanja konačnoga mirovnog ugovora.⁴

Ako se ne bi postigao konačni mirovni ugovor, primjenjivat će se privremeno sklopljeni sporazum o primirju. Naposljetku, rat se može okončati **jednostranom izjavom**. Autor smatra da je navedeni način okončanja rata suvišan jer ako je sklopljen sporazum o primirju, nije potrebna posebna izjava pobjedničke strane.

Postoji nekoliko pravnih posljedica ratnog stanja. To je npr. *prekid diplomatskih odnosa između zaraćenih strana*, ili poništenje dvostranih ugovora između zaraćenih strana, npr. o vojnome ili političkom savezu ili suradnji. Ako ne dođe do poništenja, znači da stranke ne priznaju postojanje ratnog stanja. Svaka zaraćena strana može suspendirati izvršenje dvostranih ugovora o trgovini, prometu, ekstradiciji i drugim oblicima suradnje, te neke mnogostrane ugovore ako su zaraćene strane njihove stranke. Zaraćene strane mogu sklapati ugovore. Važno je reći da zaraćena strana ne može suspendirati primjenu ugovora ustava međunarodnih organizacija.⁵ Razlog je tome činjenica da su ugovori ustavi višestrani ugovori koji ne vrijede samo za zaraćene strane – stranke ugovora, nego i za ostale članice. Nastupanjem ratnog stanja primjenjivat će se mnogostrani i dvostrani ugovori specifični za oružane sukobe, npr. Ženevske konvencije iz 1949. te Protokol I. iz 1977.

Zadnja pravna posljedica ogleđa se u pljenidbi neprijateljske javne pokretne imovine na svome i na privremeno okupiranome neprijateljskom području. U **ratni plijen** ubrajaju se "novac, zlato i druge dragocjenosti, oružje, streljivo, namirnice te lokomotive i vagoni u vlasništvu neprijateljskih državnih željeznica."⁶

² Vidi o tome pobježe: Vladimir-Đuro Degan, *Međunarodno pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2000., str. 870.

³ Vidi o tome pobježe: Juraj Andrassy, *Međunarodno pravo*, Školska knjiga, Zagreb, 1978., str. 572.

⁴ Ibid., str. 573.

⁵ Loc. cit., str. 573.

⁶ Vidi o tome pobježe: Degan, op. cit. 2000., str. 881. Tako su Talijani nakon ulaska u Split 1941. ušli u Etnografski muzej na Pjaci i opljačkali brojne eksponate, narodne nošnje i dr. Vidi o tome pobježe: Sibe Kvesić, *Dalmacija u Narodnooslobodilačkoj borbi*, Lykos, Zagreb, 1960., str. 74.

¹ Ova i ostale tri ženevske konvencije nalaze se u NN, Međunarodni ugovori (15/93).

IZVORI MEĐUNARODNOGA POMORSKOG RATNOG PRAVA / *The sources of international maritime war law*

U izvore međunarodnoga pomorskog ratnog prava ubrajaju se složeni procesi stvaranja izmjene i prestanka pravnih pravila vezanih za pomorsko ratno pravo. Pravna pravila o pomorskom ratovanju u početku su bila samo običajne naravi i razvijala su se tijekom pomorskih ratovanja u 17. i 18. stoljeću, a tek je u drugoj polovici 19. stoljeća došlo do njihove kodifikacije u općim konvencijama.

U izvore pomorskoga ratnog prava ubrajaju se: Pariška pomorska deklaracija, Haaška konvencija o postupanju s neprijateljskim trgovačkim brodovima pri izbijanju rata (Šesta haaška konvencija), Haaška konvencija o pretvaranju trgovačkih brodova u ratne (Sedma haaška konvencija), Haaška konvencija o polaganju podmorskih automatskih mina na kontakt (Osma haaška konvencija), Haaška konvencija o bombardiranju po pomorskim snagama u vrijeme rata (Deveta haaška konvencija), neka pravila iz Desete haaške konvencije i Jedanaeste haaške konvencije o vršenju prava plijena u pomorskom ratu, Washingtonski ugovor o upotrebi podmornica i zagušljivih plinova, Londonski protokol o pravilima podmorničkog ratovanja, Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca, oružanih snaga na moru i, naposljetku, Dopunski protokol iz 1977. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba⁷(Protokol I.).

Pariška pomorska deklaracija potpisana je 16. travnja 1856. Njezino značenje sastoji se u tome što je zabranila gusarstvo, te obvezala države potpisnice (Austro-Ugarsku, Francusku, Prusku, Rusiju, Sardiniju, Tursku i Veliku Britaniju) da neće izdavati *letters of marque* - list što su ga države izdavale svojim građanima kojima je u inozemstvu naudila strana država, a nisu dobili naknadu štete, poradi poduzimanja djela protiv strane države, njezinih državljana i imovine. Prema Deklaraciji neutralna zastava broda pokrivala je neprijateljsku robu, s izuzetkom kontrabande. Neutralna roba pod neprijateljskom zastavom ne podliježe pljenidbi s izuzetkom kontrabande (čl. 1, st. 1. i 2. Pariške deklaracije).

Autor navedenu odredbu smatra korisnom jer je ukinula piratstvo i spriječila bogaćenje velikih sila na račun malih i uvela je pojam neutralnoga trgovačkog broda te dopustila pljenidbu kontrabande. Zbog ukidanja gusarstva SAD nije želio potpisati Deklaraciju. Tu se prvi put spominje institut pomorske blokade koja

⁷ Vidi o tome pobliže: Ivica Pavić, *Intervencije NATO-a tijekom embarga na izvoz oružja u područja bivše Jugoslavije 1991.-1996. s osvrtom na pomorsku blokadu*, Split, 2007., str. 64.

treba biti efektivna⁸ (čl. 3. Pariške deklaracije).

Šesta haaška konvencija (1907.) dala je preporuku svojim strankama da neprijateljskim trgovačkim brodovima koji se u trenutku nastupanja neprijateljstva nađu u ratnim lukama, dopuste odmah, ili u određenom roku, slobodno isplovljenje s ispravama za slobodan prolazak do luke odredišta, ili do luke koja će im biti određena (čl. 1. Konvencije). Ta će odredba vrijediti i za neprijateljski trgovački brod koji je prije početka rata napustio polaznu luku, a uplovio je u luku odredišta ne znajući za nastup ratnog stanja. Država ne smije uhititi ni neprijateljski trgovački brod zatečen na moru koji ne zna za izbijanje rata jer je iz prethodne luke isplovio prije njegova početka (čl. 2. Konvencije). Također, predviđa se da u takvim primjerima brod može biti i zadržan uz obvezu vraćanja nakon rata bez odštete ili odmah može biti oduzet uz odštetu⁹ (čl. 3. Konvencije). Konvencija je ozakonila *indult*, tj. uhićenje neprijateljskoga ratnog broda, ali danas gubi na važnosti prvenstveno zbog nepostojanja obveze objave rata i tehnološke revolucije koja brodovima ostavlja mogućnost da se odmah upoznaju s ratnim stanjem.

Sedma haaška konvencija o pretvaranju trgovačkih brodova u ratne (1907.) propisala je uvjete u kojima se pretvoreni trgovački brod može smatrati ratnim, te tada na njega sve države mogu primjenjivati pravila za ratne brodove. Pretvoreni brod mora biti podvrgnut izravnom zapovjedništvu, nadzoru i odgovornosti države koje zastavu nosi, potom mora imati vanjske znakove ratnog broda svoje države (ratnu zastavu i plamenac) (čl. 2. Konvencije). Zatim, zapovjednik broda mora biti u službi države, moraju ga uredno postaviti vlasti i biti uvršten u rangovni popis ratne mornarice (čl. 3. Konvencije). Brodska posada mora biti podvrgnuta vojnoj stezi, pretvoreni brod mora poštovati ratno pravo i običaje, a pretvaranje nekoga broda u ratni mora biti evidentirano u popisu ratnih brodova određene države¹⁰ (čl. 5. Konvencije). Pretvaranjem nekog broda u ratni jako se često koristi u današnjim ratovima. Autor drži da se Konvencijom omogućuje pojačavanje, uvjetno rečeno, država koje imaju slabiju ratnu flotu (npr. partizanska mornarica 1941.). Konvencija je propustila regulirati može li se pretvaranje obavljati samo u lukama zaraćenih strana ili i na otvorenome moru. Autor smatra da bi se pretvaranje trgovačkog broda u ratni moglo obavljati jedino u lukama zaraćenih strana jer se na tim mjestima ono daje provesti u svojevrsnoj tajnosti, dok

⁸ Vidi o tome pobliže: Vladimir Đuro Degan, *Međunarodno pravo u miru i oružanim sukobima*, Pravni fakultet u Rijeci, 2002., str. 197. - 198.

⁹ Vidi: id., 2000., str. 910.

¹⁰ Andrassy, op. cit., str. 581. Tako su Nijemci u jesen 1940. zarobili talijanski motorni brod *Stella Bianca* i pretvorili ga u njemački ratni brod-sipu pod nazivom *Anton*.

se to na otvorenom moru ne bi moglo. Konvencija je također propustila regulirati može li se trgovački brod koji je pretvoren u ratni opet pretvoriti u trgovački. Postoje pritom dvije teorije: kontinentalna teorija, koja dopušta pretvaranje, i engleska teorija, koja to brani. Autor smatra da je to moguće uz ispunjenje dva uvjeta: da se pretvaranje obavi u luci državne pripadnosti i da se taj brod više neće niti pretvarati u ratni brod niti se njime koristiti kao ratnim brodom.

Londonski protokol iz 1936. govori o pravilima podmorničkog ratovanja, koje se počelo prakticirati već u Prvome svjetskom ratu. Protokol slijedi rješenja iz Washingtonskog ugovora, a među državama članicama bila je i Kraljevina Jugoslavija. Tako se zabranjuje podmornici potopiti neprijateljski trgovački brod ili ga učiniti nesposobnim za plovidbu ako prethodno nije zbrinula putnike, posadu i brodske isprave na sigurno (čl. 1, t. 1. Londonskog protokola). Zatim, brodski se čamci smatraju sigurnim mjestom samo ako su vremenski uvjeti na moru povoljni, uzimajući u obzir blizinu obale ili drugoga broda koji bi ih mogao preuzeti. Ako su vremenski uvjeti nepovoljni, podmornica ne smije napasti i potopiti neprijateljski trgovački brod jer sama, zbog svojega skućenog prostora, ne može zbrinuti putnike i brodsku posadu (čl. 2. Londonskog protokola).¹¹

Autor tu odredbu smatra korisnom za praktičnu primjenu jer tijekom rata podmornica često nije u mogućnosti zbrinuti posadu ratnog broda.

Velika važnost ovih konvencija je u tome što su uredile pravni status pomorskog ratovanja i uvele su pravila ratovanja od kojih su neka i danas na snazi.

PRAVNI STATUS MEĐUNARODNIH ORUŽANIH SUKOBA NA MORU / *The legal status of international armed maritime conflicts*

Pomorsko ratovanje može se promatrati dvojako - kao jedna cjelina zajedno s kopnenim i zračnim ratovanjem, na koju se odnose sva pravna pravila o ograničenjima ratovanja, ali i kao posebna specifična cjelina s obzirom na poseban prostor i objekte kojima se ratuje.

"**Ratište pomorskog rata** je prostor na kojem zaraćeni pripremaju i vrše neprijateljstva, a čine ga *unutrašnje morske vode, teritorijalno more, otvoreno more širom cijelog svijeta i morskom brodovima pristupne vode, te čak i ušća rijeka.*"¹² U ratište pomorskog rata ne ubrajaju se obalna mora neutralnih država i neutralni dijelovi mora, za koje zahtjev za poštovanje može isticati samo jedna neutralna strana prema zaraćenoj,

¹¹ Degan, op. cit., str. 909., 2000

¹² Id, op. cit., str. 199., 2002.

ali ne i jedna zaraćena strana prema drugoj.¹³ Važno je reći da se samo na prostoru pomorskog ratišta mogu primijeniti pravila pomorskog ratovanja. Pojam *ratište* treba razlikovati od pojma *područja ratnih operacija*. Područje ratnih operacija je prostor na kojemu se **stvarno** provode neprijateljstva, dok ratište obuhvaća sve prostore na kojima se **moгу** vršiti neprijateljstva.¹⁴ Slijedeće pitanje koje se postavlja je tko može biti sudionik pomorskog ratovanja. Pomorsko ratovanje mogu provoditi *osobe koje pripadaju oružanim snagama neke države, bilo u ratnoj mornarici, kopnenim ili zračnim snagama*, ali samo s **pomoću brodova**, koji mogu biti *ratni i trgovački*, mogu pripadati zaraćenim stranama, te čak i neutralnim državama.¹⁵ "Ratni brod jest brod koji pripada oružanim snagama neke države, ima vanjske oznake prema kojima se raspoznaje brod te državne pripadnosti, koji se nalazi pod zapovjedništvom časnika koji je u službi vlade te države i koji je upisan u odgovarajućem popisu vojnih osoba, ili u drugom dokumentu jednakoga značaja, a posada mu je podvrgnuta stezi regularnih oružanih snaga"¹⁶ (čl. 5, t. 3. Pomorskog zakonika RH).

U prošlom poglavlju bilo je riječi o pretvaranju trgovačkog broda u ratni. Međutim, nijedan brod istovremeno ne može biti i trgovački i ratni. No, trgovački brod može privremeno služiti kao pomoćno sredstvo ratnim brodovima bez promjene svog identiteta, kao npr. honduraški feribot *Sol Phryne*, koji je 1991. prevezio pripadnike JNA i njihove obitelji pri napuštanju Hrvatske.¹⁷

Slijedeće je pitanje statusa neprijateljskoga trgovačkog broda. Njihov je status definiran Šestom haaškom konvencijom. Stranke te konvencije moraju neprijateljskim trgovačkim brodovima što se u trenutku izbijanja neprijateljstava zateknu u njihovim lukama, te brodovima koji napuste polaznu luku prije početka rata, a uplove u njihovu luku ne znajući da je nastupilo ratno stanje, dopustiti da odmah, ili u određenom roku, slobodno isplove s ispravama za slobodan prolazak do luke odredišta, ili do luke koja će im biti naznačena (čl. 1. Šeste konvencije).

Autor tu odredbu drži suvišnom jer danas, u telekomunikacijsko doba, vrlo je teško zamisliti da neki

¹³ Andrassy, op. cit., str. 577.

¹⁴ Tako su se u Domovinskom ratu ratne operacije odvijale samo na području od Zadra od Dubrovnika, dok je istarska obala ostala netaknuta od ratnih operacija.

¹⁵ Degan, op. cit., str. 909., 2002.

¹⁶ Vidi o tome pobliže: Andrassy, ibidem, str. 579. - 580., 1978. U tom smislu izvodi se zaključak da su tijekom Domovinskog rata ratni brodovi HRM ispunjavali sve značajke ratnog broda: pripadali su Oružanim snagama RH, imali su vanjske znakove državne pripadnosti RH, bili su pod zapovjedništvom osposobljenih časnika u službi Vlade RH i posada je bila podvrgnuta vojnoj stezi.

¹⁷ Vidi o tome pobliže: Gradimir Radivojević, *Potonuli u Jadranu - Sudbine brodova i ljudi*, Otakar Keršovani, Rijeka, 2004., str. 298.

brod ne zna za nastup ratnog stanja. Svaki neprijateljski trgovački brod tijekom plovidbe otvorenim morem i vodama pod suverenom zaraćenih strana, podložan je, zajedno s teretom koji prevozi, uhićenju i pljenidbi (čl. 2. Šeste konvencije). Neprijateljski trgovački brod neće biti napadnut *ako se odazove pozivu na pregled i uhićenje*¹⁸ (čl. 3. Šeste konvencije).

Autor tu odredbu smatra ispravnom i opravdanom jer smatra da je brod koji odbije pregled, možda naoružan i samim tim spreman za sudjelovanje u pomorskom ratu.

Sve do Drugoga svjetskog rata držalo se da trgovački brod ne smije biti naoružan. Međutim, u Prvome i Drugome svjetskom ratu dolazi do uvođenja podmornica i neograničenoga podmorničkog ratovanja i napada na trgovačke brodove mimo odredaba Londonskog protokola iz 1936.¹⁹ Otada nastaje naoružavanje trgovačkih brodova tijekom rata, i oni imaju pravo napadati neprijateljske podmornice. Neprijateljski trgovački brod će izgubiti pravo na imunitet i može biti potopljen ako prvi otvori vatru na neprijateljski trgovački brod ili podmornicu, ali ima pravo na opravdanu samoobranu ako je neprijateljskim ratnim brodovima dopušteno bez opomene napadati trgovačke brodove.²⁰ Međutim, bitno je reći da nije dopušteno pucati po brodolomcima u moru ili u čamcima za spašavanje. To pravilo je u suglasju sa zaštitom brodolomaca u oružanom sukobu jer su oni bespomoćni ljudi, nesposobni za borbu i, prema tome, podliježu ograničenjima pomorskog ratovanja, osim ako sami ne izazivaju neprijateljstva.

Brodovi pod imunitetom od oružanog sukoba / *Ships under the immunity of armed conflict*

Određene vrste brodova, bili oni javni ili privatni, imaju imunitet tijekom oružanog sukoba na moru. Jedini uvjet koji oni moraju poštovati jest uzdržavanje od radnja štetnih za neprijatelja. U takve tipove brodova ubrajaju se: *vojni bolnički brodovi, bolnički brodovi koje upotrebljavaju službeno priznata nacionalna društva Crvenog križa, brodovi namijenjeni samo obalnom ribarstvu ili maloj lokalnoj plovidbi, brodovi kojima su povjereni vjerski, znanstveni ili humanitarni zadaci, brod-parlamentarac i kartelni brod.*²¹

¹⁸ Degan, op. cit., str. 206., 2002.

¹⁹ U podmorničkom ratovanju posebno se istakla talijanska podmornica *Brin*; ona je tijekom Drugoga svjetskog rata razbijala savezničke konvoje u Gibraltaru. Vidi o tome pobliže: Steve Crawford, Robert Jackson, *Fighting ships of the world*, Grange books, London, 2004., str. 92.

²⁰ Tako je 1942. partizanski brod *Pionir* napao konvoj njemačkih jedrenjaka koji se nije želio odazvati pozivu na uhićenje, zarobili su ga i zaplijenili teret na njemu. Vidi: Kvesić, op. cit., 1960., str. 452.

²¹ Andrassy, op. cit., str. 603.

Vojni bolnički brodovi, bolnički brodovi koje upotrebljavaju službeno priznata društva Crvenoga križa (Crveni polumjesec) bilo zaraćenih ili neutralnih strana, te mala plovila za priobalne operacije spašavanja / *Military hospital ships, hospital ship being used by officially approved Red Cross organizations (Red Crescent) whether of belligerents or neutral powers, and small vessels for coastal salvage operations*

Status nabrojanih brodova definiran je Ženevskom konvencijom za poboljšanje ranjenika, bolesnika i brodolomaca oružanih snaga na moru (u daljnjem tekstu: Druga ženevska konvencija). Zajednička pravila koja vrijede za njih jest da moraju biti obojeni u bijelo, a da na svakoj strani trupa i na vodoravnim površinama, radi lakše uočljivosti s mora i zraka, budu znaci Crvenoga križa. U slučaju borbe, na ratnom brodu postoji dužnost poštovanja brodskih bolnica.²² Bolnički brodovi zaštićeni su od napada i uhićenja i dužni su pružati pomoć svim ranjenicima, bolesnicima i brodolomcima neovisno o njihovom državljanstvu (čl. 22. - 25. Druge konvencije). Bolnički brod koji se nađe u luci pod neprijateljskom vlašću ima pravo na isplovljenje (čl. 29. Druge ženevske konvencije). Tijekom trajanja rata bolnički brodovi ne smiju ometati borbe, a u vrijeme pomorske bitke i nakon nje djeluju na vlastiti rizik, pa ne smiju u komunikaciji rabiti tajne šifre²³ (čl. 34. Druge konvencije). Ti brodovi uživaju slobodu pristupa i boravka u neutralnim lukama, te podliježu kontroli i pregledu neprijateljske strane, koja na njih može ukrcati svoga predstavnika ili neutralne promatrače²⁴ (čl. 32. Druge konvencije).

Kategorija brodova kao što su *brodovi namijenjeni obalnom ribarstvu ili maloj lokalnoj plovidbi, potom brodovi kojima su povjereni vjerski, znanstveni ili humanitarni zadaci* - izgubiti će imunitet ako na bilo koji način sudjeluju u neprijateljstvima²⁵ (čl. 3. i 4. Jedanaeste konvencije).

Autor se slaže s naznačenom odredbom jer takve vrste broda svojim sudjelovanjem u neprijateljstvima krše međunarodna pravila i pretvaraju se u svojevrzne ratne brodove.

Imunitet uživaju i **brod-parlamentarac**, koji prevozi pregovarače za suprotnu stranu, i **kartelni brod**, koji obavlja evakuaciju civilnog stanovništva. Takav je brod dužan ploviti pod bijelom zastavom, a neprijateljska

²² Degan, op. cit., str. 908., 2000.

²³ Andrassy, op. cit., str. 578.

²⁴ Ibid, str. 594., 1978.

²⁵ Navedeno pravilo o imunitetu nije se poštovalo kad je u studenome 1991. topovnjača JRM RTOP 405 u napadu na Split pogodila trajekt *Vladimir Nazor* i usmrtila dvojicu pomoraca. Vidi o tome pobliže: Denis Krnić, "Razarač 'Split' rušio svoj grad", Slobodna Dalmacija, Split, 15. 11. 2006., str. 35.

strana mu je dužna izdati propusnicu.²⁶ Međunarodne su konvencije propustile regulirati status navedenih tipova brodova u njihovu sudjelovanju u neprijateljstvima, no autor smatra da bi tada i takvi tipovi brodova trebali izgubiti imunitet, jer su se ogriješili o odredbe ratnog prava.

Ograničenja pomorskog ratovanja / *The restrictions of maritime war*

Ratovanje na moru podložno je raznim ograničenjima koja polaze od načela što stranama u sukobu brane neograničen izbor sredstava za nanošenje štete protivniku. Ograničenja su u ratovanju propisana običajnim ili ugovornim pravom, te su izrijekom određena.

Razlikujemo četiri vrste ograničenja: s obzirom na osobe, s obzirom na stvari, s obzirom na vrste oružja i s obzirom na način ratovanja.

Ograničenja s obzirom na osobe / *Restrictions regarding to person*

Ova ograničenja sastoje se u zaštiti brodolomaca, članova posade i putnika uhićenoga trgovačkoga broda. Pitanja zaštite brodolomaca regulirana su Drugom ženevskom konvencijom i Protokolom I. iz 1977. godine.² Brodolomci su osobe, vojne ili civilne, koje se nalaze u opasnosti na moru ili na drugim vodama zbog nesreće koja je snašla njih ili brod, ili zrakoplov koji ih prevozi, i koje se suzdržavaju od svakoga neprijateljskog čina.²⁷ „Ranjenici i bolesnici jesu osobe, vojne ili građanske, kojima je, zbog ozljede, bolesti ili drugih fizičkih ili mentalnih poremećaja ili invalidnosti, potrebna medicinska pomoć ili njega” (čl. 8. Protokola I.). Zapovjednik broda dužan je pružiti pomoć svakoj osobi ili brodu koji se nađu na moru u pogibelji ako to može učiniti bez opasnosti za svoj brod, posadu ili putnike. Dakle, postoji mogućnost spašavanja brodolomaca, ali uz dva uvjeta: suzdržavanjem brodolomaca od neprijateljstava i da se spašavanje poduzme bez opasnosti za brod, posadu i putnike.

Autor navedenu odredbu smatra opravdanom jer nitko neće pružiti pomoć drugoj osobi, pa da se usput i sam izloži opasnosti, neće spašavati osobu koja puca na njega. Tijekom spašavanja takve će se osobe smatrati brodolomcima, a nakon spašavanja će moći uživati zaštitu kao ranjenici ili kao bolesnici (čl. 12. Druge ženevske konvencije). Ranjenici i bolesnici moraju biti zaštićeni, u najkraćoj mogućoj mjeri moraju dobiti medicinsku skrb i pomoć kakvu zahtijeva njihovo

stanje. S njima se mora postupati čovječno neovisno o njihovoj nacionalnosti, čak i od civilnoga stanovništva (čl. 10. Protokola I.). Strogo su zabranjeni svaki napad na njihov život i na njihovu osobnost, ubijanje, istrebljivanje, podvrgavanje mučenju, biološki pokusi, namjerno nepružanje medicinske pomoći ili njege, ili njihovo izlaganje u tu svrhu izazvanim opasnostima od zaraze ili infekcije (čl. 13. Konvencije). U navedenom statusu oni mogu biti do izlječenja, a potom će on ovisiti o tome jesu li borci ili civili, te o državnoj pripadnosti broda spašavatelja²⁸ (čl. 13. Druge ženevske konvencije). Primjer za to su mornari austrougarske krstarice *Zenta*, koji su 1914. doplivali do crnogorske obale, potom su zbrinuti na Cetinju, a 1916. pušteni kući.

Članovi posade uhićenoga neprijateljskog trgovačkoga broda i njihov zapovjednik imaju status ratnih zarobljenika ako ne uživaju povoljniji postupak na temelju drugih propisa u međunarodnom pravu. Članovi posade neutralnog trgovačkoga broda imaju status ratnih zarobljenika uz uvjet da je brod uhićen zbog oružane pomoći neprijatelju, prenošenja informacija u korist neprijatelja ili prijevoza neprijateljskih podataka.²⁹

Ograničenja s obzirom na objekte / *Restrictions regarding the objects*

Ova su ograničenja propisana Devetom haaškom konvencijom o bombardiranju po pomorskim snagama u vrijeme rata (1907.). Prema Konvenciji zabranjeno je bombardirati pomorskim snagama nebranjene luke, gradove, sela, naselja ili zgrade (čl. 1., st. 1.). Konvencija drži da je nebranjeno mjesto svako mjesto koje se stvarno ne brani, a kao branjeno smatra svako mjesto gdje se pruža otpor. Mjesto može biti nebranjeno čak ako se ispred luke nalaze usidrene automatske kontaktne mine³⁰ (čl. 1., st. 2.).

Autor smatra da je tom odredbom znatno sužen broj vojnih ciljeva. Neko mjesto može biti nebranjeno, čak ako se i ispred njega nalaze položene kontaktne mine, koje su teško vidljive, ako u tome mjestu nema više vojske, policije i ostalog naoružanja koje može pružiti otpor protivniku (npr. Omiš 1991.).

Dopušteno je bombardirati vojne utvrde, vojne ili mornaričke ustanove, spremišta oružja ili ratnog materijala, radionice ili uređaje što mogu koristiti potrebama neprijateljske ratne mornarice, te ratne

²⁶ Andrassy, op. cit., str. 592. U tom smislu treba promotriti čl. 14. Druge haaške konvencije, prema kojoj ranjenici i bolesnici zaračene stranke, ako padnu pod vlast protivnika, postaju ratni zarobljenici.

²⁷ Vidi: Degan, op. cit., str. 217., 2002.

³⁰ Tako se dogodilo u Splitu 1991. kad su neposredno prije napada JRM u ratnoj luci Lori i Divuljama, te u Splitskim vratima, postavljene automatske kontaktne mine. Vidi o tome поближе: Stjepan Bernardić, „*Vatreno zbogom JRM*”, Otvoreno more, Split, 2006., str. 24. u svezi s Degan, op. cit., str. 210., 2002.

²⁶ Vidi: Degan, op. cit., str. 204., 2002.

²⁷ Vidi: Davorin Rudolf, *Međunarodno pravo mora*, JAZU, Zagreb, 1985., str. 299.

brodove koji se nalaze u luci³¹ (čl. 2. Konvencije). Dopušteno je bombardirati nebranjena mjesta ako se mjesne vlasti odbiju pokoriti zahtjevu za davanje živežnih namirnica i zaliha kako bi se udovoljilo trenutačnim potrebama pomorskih snaga koje se nalaze ispred mjesta. Zapovjednik broda mora, osim u neodgovornim akcijama, izvjestiti o tome mjesne vlasti i ostaviti im primjeren rok za evakuaciju civilnog stanovništva³² (čl. 3.).

Autor smatra da bi se odredbama Konvencije trebalo definirati koliko iznosi primjereni rok i ne shvaća odredbu prema kojoj stanovnici nebranjanih mjesta trebaju dati živežne namirnice za svoje potrebe neprijateljskoj strani. Mogu se zahtijevati samo količine koje odgovaraju mogućnostima mjesta.³³ Haaški pravilnik iz 1907. prijeći pljenidbu ili uništenje podmorskih kabela koji povezuju neko okupirano područje s neutralnom državom. Po prestanku ratnoga stanja kabeli se moraju popraviti uz odštetu.

Ograničenja s obzirom na vrste oružja / *Restrictions regarding the weapon*

Osim otrova i otrovnog oružja, zabranjenih u svim vrstama ratovanja, postoje još neke vrste oružja koje su zabranjene. To su mine i torpedi za uništenje neprijateljskih brodova. To je pitanje uređeno Osmom haaškom konvencijom o polaganju podmorskih automatskih mina na kontakt iz 1907., koja ovlašćuje polaganje usidrenih mina, ali ne i onih nad kojima je zaraćena strana, položivši ih, izgubila kontrolu. Ne smiju se polagati neusidrene mine, osim ako su izrađene tako da postaju neškodljive najviše jedan sat nakon što se nad njima izgubi nadzor, zatim usidrene mine koje ne postaju neškodljive nakon što se otkvače od sidra, torpedi koji ne potonu nakon što promaše cilj, automatske kontaktne mine ispred protivničkih obala i luka s jedinim ciljem da spriječe trgovačku plovidbu, te ispred neutralnih luka, ili ispred luka države s kojom država koja ih je postavila nije u ratu³⁴ (čl. 1. - 2. Devete haaške konvencije). Posebno je zanimljiv slučaj austrougarskoga ratnog broda *Viribus Unitis*, koji su 1. studenoga 1918., nakon završetka Prvoga svjetskog rata i izvršene primopredaje vlastima Kraljevine SHS, minama potopili talijanski diverzanti.³⁵ Pri rukovanju usidrenim automatskim minama na kontakt treba postupati oprezno u svrhu miroljubive plovidbe.

³¹ Loc. cit., str. 210. U poznatoj bitci za Vis 1866. talijanska je mornarica otpočela napad na povijesne viške utvrde, ali, zahvaljujući intervenciji i hrabrosti austrijskog admirala Tegethoffa, spriječeno je njihovo uništenje.

³² Andrassy, op. cit., str. 586.

³³ Što je i razumljivo jer zašto bi se stanovništvo davalo neprijatelju nešto što je njima potrebno. Ta se odredba nikad nije ni primjenivala u praksi pa je prof. Degan čak smatra zabranjenom.

³⁴ Andrassy, op. cit., str. 588.

³⁵ Pritom je poginulo 300 članova posade, a među njima i Janko Vuković Podkapelski, prvi hrvatski admiral. Vidi o tome поближе: Radivojević, op. cit., 2004., str.74.

Zaraćene i neutralne strane dužne su se pobrinuti da mine nakon isteka određenog vremena postaju neškodljive. Okončanjem ratnog stanja država koja je postavila mine, mora ih ukloniti³⁶ (čl. 3. Devete haaške konvencije).

Autor navedenu odredbu smatra korisnom jer su mine sredstvo borbe, pa po njezinu prestanku njih treba odstraniti. JRM je napustila splitsko područje 4. siječnja 1992., no nije uklonila mine položene ispred splitske luke, pa su krajem siječnja iste godine, čisteći mine ispred ratne luke Lore, poginuli splitski ronionci Nikola Frleta i Darko Jurišin.

Ograničenja s obzirom na metode i sredstva ratovanja i upotrebu oružja / *Restriction regarding the methods and means of war and use of weapon*

Ratni brod ne smije radi predaje obustaviti vatru i spustiti ratnu zastavu, ili istaknuti bijelu zastavu, a potom ponovno otvoriti vatru. Zabranjena metoda ratovanja je i kada trgovački brod odbije poziv za zaustavljanje i odgovara vatrom, potom daje znak da se predaje, i onda napadne ratni brod.³⁷

Autor drži da je razlog uvođenju tih odredaba zaštita ratovanja od stanja obmane protivnika poradi lišenja života ili ranjavanja. Perfidiju treba razlikovati od ratnih lukavstava koja su dopuštena dok ne prijeđu u perfidiju. U ratovanju na moru su dopuštena ratna lukavstva, kao uporaba lažne zastave ratnog broda ili prerušavanje ratnoga u neutralni trgovački brod. Pred početak napada ratni brod mora istaći vlastitu ratnu zastavu.³⁸ Tako je u bitci za Vis talijanski izviđački brod *Messageo* sudjelovao pod engleskom zastavom.³⁹

POMORSKA RATNA BLOKADA / *Maritime war blockade*

Pitanje pomorske ratne blokade definirano je Pariškom pomorskom deklaracijom iz 1856.

Ratna blokada definira se kao "zatvaranje luke ili dijela obale, bile one neprijateljske, vlastite ako je u vlasti neprijatelja, čak i neutralnog području ako su na njega proširene ratne operacije".⁴⁰ Blokada se može provoditi jednako prema brodovima svih zastava. *Blokadom se ne smije koristiti za sprečavanje dostave civilnom stanovništvu hrane, lijekova, sanitetskog materijala, odjeće i dr.* Država

³⁶ Vidi: Degan, op. cit., 2000., str. 917.

³⁷ Id., op. cit., str. 211., 2002.

³⁸ **Ratna lukavstva** upotrebljavaju se sa svrhom zavaravanja ili dovođenja u zabludu neprijatelja radi zadobivanja određene prednosti ili postizanja određenog cilja. Vidi o tome поближе: Andrassy, op. cit., str. 590.

³⁹ Vidi o tome поближе: Grga Novak, *Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća II*, Split, Marjan Tisak, 2004., str. 158.

⁴⁰ Degan, op. cit. str. 245., 2002.

koja obavlja blokadu ima pravo pregleda tih pošiljaka.⁴¹ Valjanost blokade potvrđuje se ispunjenjem triju uvjeta:

1. **Efikasnost** - prema već spomenutoj Pariškoj pomorskoj deklaraciji blokada se mora provoditi s dostatno ratnih brodova i zrakoplova koji mogu učiniti opasnim pristup obali (čl. 4. Deklaracije). Autor smatra da bi Deklaracija trebala regulirati minimalan broj ratnih brodova koji su potrebni za efikasnost blokade jer drži da nije jednako blokirati manju (npr. Ploče) i veću luku (npr. Split).
2. **Deklaracija** je obvezna - njome se naznačuje *dan proglašenja blokade, granica blokiranog područja* te rok neutralnim brodovima i zrakoplovima za napuštanje područja. Ako se proširi blokirano područje ili ponovno provodi blokada, potrebno je izdati novu deklaraciju.
3. **Notifikacija** je *"obavijest o određenoj blokadi koju treba dostaviti svim neutralnim državama, vlastima blokiranoga područja i brodovima koji se tome području približavaju, a pretpostavlja se da ne znaju za blokadu."*⁴² Ovom se odredbom obavještavaju neutralne države i brodovi koji se približavaju tom području te stanovnici blokiranog područja, o blokadi.

Do **prestanaka blokade** dolazi *osvajanjem blokiranog područja, ako protivnik silom razbije blokadu, ili ako brodovi izvršitelji blokade napuste blokirano područje.*⁴³ Autor smatra da bi u razloge blokade trebalo uvrstiti i ostale prestanke oružanog sukoba i poseban ugovor o prestanku blokade (npr. kao 1991.). Blokada **neće prestati** ako se brodovi izvršitelji blokade privremeno udalje zbog nevremena jer se tada oni udaljuju zbog više sile, a ne zbog namjere da napuste blokirano područje. To bi se moglo zvati **zastojem blokade**.

Autor smatra da bi uz prestanak blokade trebalo izdati notifikaciju jer ako se blokada proglašava notifikacijom, trebalo bi i njen završetak proglasiti notifikacijom jer smatra da tim činom vlasti blokiranog područja i neutralne države koje ne znaju za prestanak, mogle doznati za prestanak blokade. **"Kršenje blokade** je svaki neuspjeli pokušaj uplovljenja ili isplavljenja iz blokiranog područja."⁴⁴ Neutralni brod koji provodi blokadu bit će uhićen, i nad njim će se provesti konfiskacija, a posada će se zadržati radi svjedočenja. Prvi primjer blokade dogodio se u Britaniji 1915., kad su Nijemci počeli potapati britanske trgovačke brodove u britanskim teritorijalnim vodama bez zbrinjavanja njihove posade. Prvi primjer na Jadranu dogodio se u travnju 1941. kad je otoke Drvenik Veli i Mali u trogirskom akvatoriju blokirala talijanska mornarica, sve do travnja 1942., kad je uspostavljena veza s otokom Visom i kopnenim dijelom grada Trogira. Zanimljiva je pomorska blokada Tivta u travnju 1941., kad su Talijani

blokirali cijelu luku, i u njoj je ostao samo razarač *Zagreb*, koji su potopili časnici Sergej Mašera i Milan Spasić da ne bi pao u neprijateljske ruke.⁴⁵

U Domovinskom ratu tri je puta bila pomorska blokada. Prvi put u rujnu 1991. ispred pulskoga, riječkoga, zadarskoga, splitskoga i dubrovačkog područja bio je prekinut sav trajektni, međunarodni i teretni promet. Tad je ipak isplovio britanski trgovački brod prema Italiji. Ministarstvo pomorstva RH tada je donijelo odluku o gašenju svih svjetionika osim onih za sigurnost međunarodne plovidbe. Druga pomorska blokada nastupila je 3. listopada 1991., i prekinula je sav promet, osim na relaciji Prizna - Žigljen, te između Kvarnerskim otoka, dok je luka Pula ostala otvorena za ratne brodove JRM. Taj je blokada djelomično prekinuta 11. listopada 1991. tako što su deblokirane luke Pule, Rijeke, Zadra i Splita, s izuzećem dubrovačkog područja, u koje su uplovljavali samo brodovi s posebnom dozvolom uz pregled JRM, a neki od njih, npr. feribot *Slavija* u mirovnoj misiji, čak su i skretani u druge luke. Radi pomoći Dubrovniku, iz Rijeke je 26. listopada 1991. isplovio humanitarni konvoj mira *Libertas* sastavljen od 30 brodova, s humanitarnom pomoći i hranom, i on je, unatoč višekratnim presretanjima i zaustavljanjima, uplovio u Dubrovnik 31. listopada.⁴⁶

Treća je blokada započela 8. studenoga 1991. u 10 sati notifikacijom Komande Vojnopomorske oblasti preko agencije TANJUG. Tada su potpuno blokirane luke Rijeka, Zadar, Šibenik, Split i Dubrovnik, dok Pula nije jer je bila od osobite koristi za JRM. Tada je bio prekinut sav promet na istočnoj jadranskoj obali, a na neke trajekte i neutralne brodove u humanitarnoj misiji se čak i pucalo. Nakon brojnih pregovora s predstavnicima JRM, dopuštena je plovidba unutar blokiranog područja, i to na temelju dopuštenja Komande VPO-a. Svaki brod koji je putovao u Dubrovnik, bio je upućen u nadzornu luku Zeleniku, gdje je bio pregledan, a potom je dobio dopuštenje da uplovi u Dubrovnik. To nije vrijedilo za UNICEF-ov hidrogliser *Krila Dubrovnika*, koji je evakuirajući djecu iz Dubrovnika želio doći do željenoga odredišta, uz dopuštenje vrha JRM-a za plovidbu, na koji je sredinom studenoga 1991. JRM prethodno otvorila paljbu, pregledala ga, a tek potom mu dopustila uploviti u Dubrovnik. Prekretnica je bila bitka za Split, kad su teško oštećeni razarači *Split* i *Pula*, ponos JRM-ove flote. Tada nastaje slabljenje blokade, hrvatske snage osvajaju neke brodove i topničke položaje. Dana 22. studenog 1991. dolazi do sporazuma ministra pomorstva

⁴⁵ Prilikom potapanja oba su časnika poginula. Vidi: Radivojević, op. cit., str. 94. - 97., 2004.

⁴⁶ Konvoj je u Dubrovnik uplovio zauzimanjem tadašnjeg predsjednika SFRJ i bivšeg RH Stipe Mesića, koji je i sam bio na brodu. Konvoj je iz Dubrovnika prevezao bolesnike, ranjenike, žene, trudnice, djecu i izbjeglice. Vidi: Pavić, op. cit., str. 109., 2007. u svezi s Elizabeta i Mario Garber, „S Mesićem na vezi“, *Otvoreno more*, br. 18., Slobodna Dalmacija, Split, 2006., str. 19.

⁴¹ Vidi: Andrassy, op. cit., str. 619.

⁴² Vidi o tome bliže: Pavić, op. cit., 2007., str. 71. - 73.

⁴³ Degan, op. cit., str. 247., 2002.

⁴⁴ Andrassy, op. cit., str. 619., 1978.

s vrhom JRM-a u Žitnici, nakon čega se normalizirao pomorski promet na sjevernome i srednjem Jadranu, dok se blokada u potpunosti ukinula 3. prosinca 1991., osim za dubrovačko područje, koje je ostalo blokirano sve do 26. svibnja 1992.⁴⁷

Te su blokade nanijele veliku štetu hrvatskoj obali, pomorstvu i turizmu. Hrvatska obala je 1991. proglašena zonom ratnih rizika, pa je mnogo godina nakon prestanka rata trpjela posljedice.

ZAKLJUČAK / Conclusion

U ovom radu upoznali smo institut međunarodnih oružanih sukoba na moru. Međunarodne oružane sukobe na moru možemo smatrati kao dio cjeline ratovanja koju čini zajedno s kopnenim i zračnim ratovanjem, ali i kao zasebnu cjelinu, koje se specifičnosti sastoje u ratištu i sudionicima ratovanja. Ratište pomorskog rata čini samo morska površina, to jest unutarne morske vode, teritorijalno more, otvoreno more i morskim brodovima pristupne vode. Sudionici pomorskog ratovanja mogu biti pripadnici oružanih snaga neke države, ali samo s pomoću brodova, trgovačkih ili ratnih. Pomorsko ratovanje uređeno je brojnim konvencijama ratnoga i humanitarnog prava kojima su definirana pravila u pomorskom ratovanju, u kojemu mogu sudjelovati čak i trgovački brodovi pretvoreni u ratne, pa se njihov status posebno promatra. Osnovni je nedostatak konvencija koje reguliraju pretvaranje trgovačkoga u ratni brod što ne određuju gdje je moguće provesti pretvaranje i je li moguće trgovački brod pretvoren u ratni ponovno pretvoriti u trgovački. Postoje određene konvencije tipa Šeste haške konvencije, koja regulira status neprijateljskoga trgovačkoga broda, u kojoj neke odredbe, poput one o slobodnom isplavljenju neprijateljskoga trgovačkoga broda neobavještenoga o ratnom stanju, možemo ocijeniti zastarjelima, i potrebno ih je mijenjati. Postoje i brojna ograničenja pomorskoga ratovanja – s obzirom na osobe, objekte, vrste oružja, te metode i sredstva ratovanja.

Međutim, usprkos tomu i danas se krše ta pravila, pa se napadaju objekti zaštićeni tim konvencijama, što se posebice vidjelo u našem Domovinskom ratu.

LITERATURA / References

a) Knjige

Andrassy, Juraj, *Međunarodno pravo*, Školska knjiga, Zagreb, 1978.

Crawford, Steve, Jackson, Robert, *Fighting ships of the world*, Grange books, London, 2004

Degan, Vladimir Đuro, *Međunarodno pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2000.

Degan, Vladimir Đuro, *Međunarodno pravo mora u miru i oružanim sukobima*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2002.

Degan, Vladimir Đuro - PAVIŠIĆ, Berislav, *Međunarodno kazneno pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2005.

Ibler, Vladimir, *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, Barbat, Zagreb, 2001.

Kvesić, Sibe, *Dalmacija u Narodnooslobodilačkoj borbi*, Lykos, Zagreb, 1960.

Novak, Grga, *Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća II*, Split, Marjan Tisak, 2004.

Pavić, Ivica, *Intervencije NATO-a tijekom embarga na izvoz oružja u području bivše Jugoslavije 1991.-1996. s posebnim osvrtom na pomorsku blokadu* (magistarski rad), Split, vl. naklada, 2007.

Radivojević, Gradimir, *Potonuli u Jadranu – Sudbine brodova i ljudi*, Otokar Keršovani, Rijeka, 2004.

Rudolf, Davorin: *Međunarodno pravo mora*, Zagreb, JAZU, 1985.

b) Članci

Bernardić, Stjepan, „*Vatreno zbogom JRM*“, *Otvoreno more*, br. 18., Sl. Dalmacija, Split, 2006.

Garber, Elizabeta i Mario, „*S Mesićem na vezi*“, *Otvoreno more*, br. 18., Slobodna Dalmacija, Split, 2006.

Krnić, Denis, „*Razarač Split rušio svoj grad*“, *Slobodna Dalmacija*, Split, 15. 11. 2006.

Krnić, Denis, „*Admiral Budimir: Brčić je pucao po Braču i Šolti*“, *Slobodna Dalmacija*, 29. 7. 2008.

Krnić, Denis, „*Italija oslobodila Brčića-agresora koji je pucao po Splitskom Kanalu*“, 24. 7. 2008.

Lukšić, Branimir: „*Genocide and command responsibility*“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 38., br. 4 (64), 2001.

c) Zakoni

Kazneni zakon RH (NN, br.110/97., 27/98., 50/00., 129/00., 51/01., 111/03., 190/03., 105/04., 84/05. i 71/06.)

Pomorski zakonik RH (NN, br. 181/04. i 76/07.)

Rukopis primljen: 19. 1. 2010.

⁴⁷Vidi: ibid., str. 111., 2007.